

УДК 343.85

<https://doi.org/10.34142/23121661.2024.39.21>

orcid. org / 0000-0002-5138-9226

© Ворожбіт-Горбатюк В.В., 2024

В.В. Ворожбіт-Горбатюк**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНЦЕПТ
ОРГАНІЗАЦІЇ ВПЛИВУ НА СУБ'ЄКТІВ
ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ****V. Vorozhbit-Horbatyuk****EUROINTEGRATION CONCEPT OF
ORGANIZATION OF INFLUENCE ON
PROBATION SUBJECTS IN UKRAINE**

Анотація. У статті розкрито євроінтеграційний концепт організації впливу на суб'єктів пробації в Україні. Автором визначено мету: конкретизувати загальні істотні ознаки процесу наближення організації впливу на суб'єктів пробації в Україні до європейських стандартів, імплементації кращих практик пробації відповідно до соціальних, культурних, ментально обумовлених особливостей взаємодії в системі «людина – людина» у різних суспільно-правових відносинах. Євроінтеграційний концепт передбачає вивчення імплементаційних практик на засадах раціонального відображення і осмислення через призму суспільного запиту України та Євросоюзу до трансформацій кримінально-виконавчої діяльності на засадах апріорної цінності прав людини. Дослідження здійснено з опорою на системний герменевтичний і культурологічний підходи до вивчення феноменів і процесів у галузі кримінального, кримінально-виконавчого права. У статті зазначено про те, що імплементація європейських стандартів в організації впливу на суб'єктів пробації в Україні передбачає розроблення міждисциплінарної методології людиноцентричності, національного і світового досвіду кримінально-виконавчого законодавства і практики його застосування, зокрема у царині запобігання кримінально-правових порушень. У комплексі взаємопов'язаних галузей права апріорного значення набуває пошук шляхів вирішення проблем національної і міжнародної безпеки через впровадження кращого міжнародного та вітчизняного досвіду кримінально-виконавчої діяльності щодо інтеграції, реабілітації, соціалізації суб'єктів пробації, підвищення якості соціально-виховної, соціально-психологічної роботи на засадах національних і європейських цінностей, імплементація світових стандартів співпраці установ виконання покарань, центрів пробації та інших соціальних інституцій, громад і громадських спільнот, у тому числі й наукове обґрунтування і розроблення відповідних організаційних регламентів). У статті визначено перспективні напрями реалізації євроінтеграційного концепту організації впливу на суб'єктів пробації: впровадження ефективних програм та інструментів для соціально-виховної та психологічної роботи із клієнтами пробації і системний моніторинг якості таких програм; обґрунтування

факторів забезпечення ефективності пробації за різними напрямками діяльності; пропозицій щодо удосконалення правового регулювання інститутів пробації; щодо нормативних і процесуальних змін алгоритмів реалізації програм неперервного підвищення кваліфікації і навчання персоналу пробації.

Ключові слова: пробація, євроінтеграція, європейська конфедерація пробації, суб'єкт пробації, пробаційна програма, гуманізм, організаційний регламент, запобігання злочинності, суспільна безпека.

Abstract. The article reveals the European integration concept of the organization of influence on probation subjects in Ukraine. The author defined the goal: to specify the general essential features of the process of bringing the organization of the influence on probation subjects in Ukraine closer to European standards, the implementation of the best probation practices in accordance with the social, cultural, and mentally conditioned features of interaction in the «person-person» system in various social and legal relations. The European integration concept involves the study of implementation practices on the basis of rational reflection and understanding through the prism of the public demand of Ukraine and the European Union for the transformation of criminal enforcement activities on the basis of the a priori value of human rights. The research was carried out based on systemic hermeneutic and cultural approaches to the study of phenomena and processes in the field of criminal and criminal enforcement law. The article states that the implementation of European standards in the organization of influence on probation subjects in Ukraine involves the development of an interdisciplinary human-centered methodology, national and global experience of criminal enforcement legislation and the practice of its application, in particular in the area of prevention of criminal law violations. In the complex of interrelated branches of law, the search for ways to solve the problems of national and international security through the implementation of the best international and domestic experience of criminal enforcement activities regarding the integration, rehabilitation, socialization of subjects of probation, improvement of the quality of social-educational, social-psychological work acquires a priori importance on the basis of national and European values, implementation of world standards of cooperation of penal institutions, probation centers and other social institutions, communities and public communities, including scientific substantiation and development of relevant organizational regulations). The article defines promising directions for the European integration concept implementation of the organization of influence on probation subjects: implementation of effective programs and tools for social, educational and psychological work with probation clients and systematic monitoring of such programs quality; substantiation of factors for ensuring the effectiveness of probation in various areas of activity; proposals for improving the legal regulation of probation institutions; regarding regulatory and procedural changes to algorithms for the implementation of continuous professional development programs and training of probation personnel.

Key words: probation, European integration, European probation confederation, subject of probation, probation program, humanism, organizational regulation, crime prevention, public safety.

Постановка проблеми. Актуальність заявленої теми обумовлена визначенням на законодавчому рівні поступальним планомірним зближенням України і ЄС, зокрема контекстно статті 3 Закону України «Про внесення змін до деяких

законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності»: «фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема євроінтеграційний концепту передбачає вивчення імплементаційних практик на засадах раціонального відображення і осмислення через призму суспільного запиту України та Євросоюзу до трансформацій кримінально-виконавчої діяльності на засадах апріорної цінності прав людини. У національному науковому дискурсі цей аспект презентовано через призму вивчення Європейських правил пробації Д. Ягуновим [2], у системних дослідженнях кримінально-виконавчої політики (О. Богатирьова [3], В. Голіна та ін. [4]). Євроінтеграційні кроки зближення України і ЄС в частині діяльності центрів пробації, організації впливу на суб'єктів наглядової пробації представлено на офіційних ресурсах Пробації України [5], у дослідженні В. Гранкіної [6], публікації авторки [7]. Заявлена проблема перебуває у центрі наукових інтересів учених Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України [8]. Водночас, багатофакторність і системність досліджуваного феномену, трансформації законодавчої бази у національному і європейському масштабі обумовлює доцільність ретельного глибокого вивчення питань організації впливу на суб'єктів пробації саме через призму європейських цінностей.

Метою статті передбачено: конкретизувати загальні істотні ознаки процесу наближення організації впливу на суб'єктів пробації в Україні до європейських стандартів, імплементації кращих практик пробації відповідно до соціальних, культурних, ментально обумовлених особливостей взаємодії в системі «людина – людина» у різних суспільно-правових відносинах. Системний герменевтичний підхід передбачає звернення до проблематики інтерпретації нормативних положень міжнародних документів, резолюцій і рекомендацій ЄС з урахуванням імплементарних практик узгодження категорійного і доктринального концептів. Культурологічний підхід передбачає імплементаційне вивчення концептів суспільно-культурного, соціально-історичного, ціннісно-сміслового наповнення цілей, змісту і організації впливу на суб'єктів пробації з використанням кращих практик національного кримінального права і напрацювань країн Євросоюзу [9; 10], відповідної кооперації, загальноєвропейської співпраці як апріорної візійної задачі Європейської Кооперації пробації (далі – СЕР) [11].

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо тут, що Євроінтеграційний концепт передбачає вивчення імплементаційних практик на засадах

раціонального відображення і осмислення такого досвіду через призму суспільного запиту України та Євросоюзу до трансформацій кримінально-виконавчої діяльності на засадах апріорної цінності прав людини. В Україні на теперішній час відповідно до чинного законодавства [12–14] «пробаційна програма – програма, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об’єктивно перевірити» (п. 7 ст.2 Закону України «Про пробацію») [12]. У цій публікації зосередимо увагу на наглядовій пробації. У такій наглядовій пробації з урахуванням особливостей провадженого стану в Україні можлива імплементація європейських стандартів в організації впливу на суб’єктів пробації. Це передбачає передусім розроблення міждисциплінарної методології людиноцентричності усіх елементів організації впливу на суб’єктів пробації, зокрема орієнтації у цілях на реальні потреби, соціокультурний досвід людини – суб’єкта пробації, розроблення завдань наглядової пробації з урахуванням реальних умов реабілітації і абалітації такої особи. Приписи національних нормативно-правових актів переважно спрямовані на вирішення низки завдань реабілітації, ресоціалізації і реінтеграції особи суб’єкта пробації. У Євросоюзі увага приділяється передусім саме абілітації як процесу покращення наявних чи формування новоутворень фізичних, психічних, соціально значимих, громадянських компетентностей, які дозволять суб’єкту пробації реалізувати мету пробаційної програми і досягти очікуваних результатів такої програми. Відмінністю національного змістового забезпечення і відповідних практик європейського світового досвіду полягає передусім в збереженні в національних пробаційних програмах знаннєвого традиційного підходу, а в світі – органічно використовується компетентнісний, діяльнісний підхід. Це означає, що пробаційні програми, які чинні у національному контенті кримінально-виконавчої діяльності, не містять чітких, зрозумілих, об’єктивно вимірюваних очікуваних результатів, на теперішній час важко забезпечити верифікацію результатів проходження таких пробаційних програм, оскільки системний відкритий моніторинг результативності організаційних впливів на суб’єктів пробації перебуває у стані розроблення. Уважаємо за доцільне в процесах змістового забезпечення послуговуватися практиками розроблення змісту, презентованими на івентах і у документуванні СЕР [11]. Ця Корпорація демонструє спрямованість саме на сприяння соціальній інтеграції правопорушників через суспільні санкції і такі заходи, як випробувальний термін, громадські роботи, посередництво, медіація задля примирення. Сер багато уваги приділяє діяльнісним практикам підвищення професіоналізму як

персоналу пробації, так і волонтерам, які долучаються до реалізації пробаційних програм і моніторингу якості таких програм. Важливим аспектом діяльності СЕР є синтезування і гармонізація національного досвіду організації впливів на суб'єктів пробації і новітніх конструктивних напрацювань європейського рівня. Наприклад, на теперішній час в чинних пробаційних програмах наглядової пробації для повнолітніх суб'єктів пробації обрано методологію та інструментарій когнітивно-поведінкової терапії. Уважаємо доцільним звернення до синтезування практик когнітивістики з ментально, культурно та історично укладеними практиками наставництва, ортобіотичної організації життя, активне використання в сучасній інтерпретації ідеї сродної праці. Ці методологічно базисні практики організації взаємодії в системі «людина – людина» мають визначний потенціал позитивної роботи з правопорушниками у суспільстві, гармонізації цінностей-сенси особи правопорушника, яка реінтегрується, і ціннісних орієнтирів суспільної свідомості громади, де можливе відновлення і правослухняна соціалізація такої особи у найближчій перспективі розвитку на засадах людиноцентричності. Для СЕР захист суспільства і суспільна безпека є необхідним складником якості результативності пробації. Наголосимо, що СЕР для Європейського Союзу і Ради Європи є секторальним представником пробації, так би мовити – голосом випробувального терміну в «Брюсселі» [11]. Тому під час розроблення концептів євроінтеграції організаційного впливу на суб'єктів пробації в Україні важливим є не лише імплементація кримінально-виконавчого законодавства, а й практики його застосування у царині запобігання кримінально-правових порушень. Злочинність вже давно набула міжнародної ознаки, тому і пошук шляхів вирішення проблем національної і міжнародної безпеки має передбачати впровадження кращого міжнародного та вітчизняного досвіду кримінально-виконавчої діяльності щодо інтеграції, абілітації, соціалізації суб'єктів пробації, підвищення якості соціально-виховної, соціально-психологічної роботи на засадах гармонізації, узгодження національних і європейських цінностей, стандартів співпраці установ виконання покарань, центрів пробації та інших соціальних інституцій, громад і громадських спільнот. Вбачаємо доцільним наукове обґрунтування і методичне забезпечення так званих організаційних регламентів щодо використання сучасних інструментів, засобів і методів організаційного впливу на суб'єктів пробації з огляду на визначені цілі і завдання. У розробленні методичного забезпечення вкрай цінним бачиться поєднання філософсько-антропологічних, соціо-культурних надбань національного досвіду з європейськими практиками. Найбільш вдалим є практики використання катамнезу (катамнестичного підходу, «вікна можливостей») для психічного, фізичного, соціального і духовного здоров'я суб'єктів пробації для подолання ризиків повторних правопорушень, вирішення проблем наслідків правопорушень для суспільної безпеки.

Україна має багатий досвід і може органічно співпрацювати з СЕР з 2019 року [10]. Змістові напрями співпраці: покращення інформування суспільства про пробацію, підтримка у створенні суспільної цінності та довіри до роботи організацій пробації та громади; розвиток персоналу пробаціонерів і адміністративного менеджменту пробації; якість змісту пробаційних заходів, створення міцної доказової бази для пробації, співпраця на національному і європейському рівнях на основі апріорного визнання права людини і громадянина, дотримання етичних норм; узгоджуваність заходів з просування інновацій, змін та результатів [10; 11].

Висновки. Підтримка пробації України з боку СЕР вкрай значуща для розширення спільноти зацікавлених в якості пробаційного впливу задля міжнародної і національної безпеки. Концепт організації впливу на суб'єктів пробації в Україні до європейських стандартів, імплементації кращих практик пробації відповідно до соціальних, культурних, ментально обумовлених особливостей взаємодії в системі «людина – людина» у різних суспільно-правових відносинах визначено таким чином: моделювання, осмислення процесів імплементації, гармонізації національних і світових європейських кращих практик організаційного впливу на суб'єктів пробації. Таке моделювання передбачає визначення і узгодження цілей і завдань таких впливів, розроблення змістового забезпечення з урахуванням національно обумовлених інтерпретацій визнаних на світовому рівні підходів для відображення цих підходів в засобах, методах, прийомах та інструментах впливу для досягнення очікуваних результатів, передбачених зокрема і в змісті пробаційних програм. Значущою ознакою євроінтеграційного концепту є усвідомлення необхідності відкритого, прозорого, критеріально визначеного моніторингу якості реалізованих пробаційних програм на основі компетентнісного підходу, а не лише факту їх проходження суб'єктами пробації. Визначимо перспективні напрями реалізації євроінтеграційного концепту організації впливу на суб'єктів пробації: впровадження ефективних програм та інструментів для соціально-виховної та психологічної роботи із клієнтами пробації і системний моніторинг якості таких програм; обґрунтування факторів забезпечення ефективності пробації за різними напрямками діяльності; пропозицій щодо удосконалення правового регулювання інститутів пробації на засадах рівності, справедливості, маргіналізації, дискримінації та питання прав людини [11]; нормативних і процесуальних алгоритмів реалізації програм неперервного підвищення кваліфікації і навчання персоналу пробації.

Література

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності. Закон України від 21.12.2023 № 3534-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3534-20#Text>

2. Ягунов Д. Європейські правила пробації : переклад, науково-практичний коментар та допоміжні матеріали. Одеса: Фенікс, 2013. 236 с.

3. Богатирьова О. І. Пробація в Україні: гуманізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань: д.ю.н. : спец.. 12.00.08 – Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право: доктор. дис. Харківський національний університет внутрішніх справ. 2014.

4. Голіна В.В., Лукашевич С.Ю. Кримінологічна політика держави: концептуальні положення та основні принципи її формування. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. Вип.16. Харків: Кроссроуд, 2008. С. 36–48.

5. Пробація України: офіційний веб-сайт. Пробаційні програми. URL: <https://www.probation.gov.ua/>

6. Гранкіна В. І. Наглядова пробація при виконанні покарань, альтернативних позбавленню волі : Доктор філософії : спец.. 12.00.08 – Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023.

7. Ворожбіт-Горбатюк В.В. Пробаційні програми в реалізації прав людини. *Юридична освіта – майбутній капітал України* : матеріали круглого столу присвяченого Дню працівника освіти, що проведений кафедрою цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського та кафедрою державно-правових дисциплін, кримінального права і процесу факультету історії та права ХНПУ імені Г.С. Сковороди (м. Харків, 29 вересня 2023 року). Харків, 2023. С. 6–9.

8. Реалізація прав засуджених в суспільстві змін: науковий і прикладний дискурс : дайджест стенд. доп. наук.-метод. семінару у формі круглого столу онлайн, 04 квіт. 2023 р., м. Харків [уклад.: В. Пивоваров, В. Ворожбіт-Горбатюк] ; НАПрН України ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України. Харків: Право, 2023. 48 с.

9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

10. Європейські правила пробації: загальна характеристика. Пробація в Україні: [сайт]. URL: https://probation.at.ua/index/epp_general_ukr/0-36

11. Європейська конфедерація пробації. Офіційний сайт СЕР. 2024. URL: <https://www.cer-probation.org>

12. Про пробацію. Закон України. *Відомості Верховної Ради*, 2015, № 13, ст.93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>

13. Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм. Постанова КМУ від 18 січня 2017 р. № 24 Київ. UR : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2017-%D0%BF#Text>

14. Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. *Наказ Міністерства юстиції України № 272/5 від 29.01.2019.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-19#Text/>